

Dr hab. Elżbieta M. Kur, prof. ucz.
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Wydział Nauk Humanistycznych
UPH w Siedlcach
08 – 110 Siedlce,
ul. Konarskiego 2.

Recenzja pracy doktorskiej

Tytuł pracy: *Edukacyjny wymiar działalności Dyskusyjnych Klubów Książki. Studium empiryczne*

Autor/ka pracy: mgr Barbara Klimek

Promotor: dr hab. Leszek Jazownik, prof. ucz.

Jednostka naukowa: Uniwersytet Zielonogórski,
Wydział Humanistyczny, Instytut Filologii Polskiej

Konkluzja

Pracę doktorską p. mgr Barbary Klimek **oceniam pozytywnie**. Spełnia wymogi ustawy o stopniach i tytule naukowym, „stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata oraz umiejętność samodzielnego prowadzenie pracy naukowej”, toteż **wnoszę o dopuszczenie** jej Autorki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Uzasadnienie

Praca p. mgr Barbary Klimek jest opracowaniem interdyscyplinarnego i transdyscyplinarnego problemu czytelnictwa oraz zjawiska kulturowo społecznego, jakim są Dyskusyjne Kluby Książki, w Polsce funkcjonujące od 2007 roku. Powstały w ramach programu „Tu czytamy!”, skierowanego do bibliotek, szkół i in., instytucji, w których możliwe jest promowanie kultury czytelniczej. Jak słusznie zauważa Autorka dysertacji, problem można ująć w różnych perspektywach badawczych – literaturoznawczej, psychologicznej, socjologicznej, kulturoznawczej, pedagogicznej, bibliotekoznawczej i in. Jak wynika z lektury opracowania ta ostatnia jest Autorce najbliższa, co zarówno pozytywnie, jak i negatywnie zaważyło na jego treści.

Praca ma klarowny, przejrzysty układ, w pełni odpowiadający spisowi treści. Składa się z pięciu rozdziałów, starannie podzielonych na podrozdziały oraz wstępu, zakończenia, bibliografii, spisu schematów, grafik, tabel, wykresów (których w pracy jest niemało, więc jest to *appendix* bardzo pożyteczny). W *Metodologicznych założeniach pracy* zostały scharakteryzowane: obiekt i przedmiot badań, struktura pracy oraz metody badawcze. Wobec transdyscyplinarności zjawiska możliwości były tu bardzo duże, Autorka posłużyła się analizą literatury przedmiotu (co dość oczywiste), metodą badań dokumentów (tu przeważa analiza ilościowa – porównawcza i statystyczna), badania ankietowe (pytania wszystkich ankiet zaprezentowano w rozdziałach pracy) oraz studium przypadku.

W dwudzielnej strukturze pracy, na którą składają się cztery dalsze rozdziały, Autorka z jednej strony omawia działania DKK w oparciu o dokumenty, głównie sprawozdania oraz materiały programowe (zakładany stan wzorcowy), z drugiej strony odwołuje się do ankiet skierowanych do podmiotów działań, czyli moderatorów i klubowiczów, w tym przedstawia cztery tzw. kluby nieoczywiste (w formie studiów przypadku), prowadzące działania skierowane do: aresztantów sosnowieckiego Aresztu Śledczego, osób niepełnosprawnych intelektualnie, seniorów i osób niedowidzących oraz czytelników anglojęzycznych (zajęcia i publikacje w języku angielskim).

W pracy przeważają badania ankietowe w opracowaniu ilościowym i statystycznym, co jest zauważalne, nawet wizualnie, podczas lektury. Tekst zdominowany został przez ujęcia graficzne oraz tabele – z jednej strony jest to cenny i bardzo pracowicie potraktowany materiał socjologiczny, z drugiej – pozostawia pewien niedosyt refleksji, w tym głębszej perspektywy literaturoznawczej.

Autorka oddaje głos czytelnikom i moderatorom poprzez możliwość wypowiedzi w licznych ankietach. Ich efekt to cytaty z wypowiedzi badanych oraz ciekawe dane liczbowe dotyczące np. struktury klubów, oddziaływania pedagogicznego i społecznego, zakresu poszerzanej wiedzy, czytelnictwa, umiejętności komunikacyjnych, edukacji kulturalnej, kształtowania umiejętności społecznych, promocji czytelnictwa, metod pracy moderatorów, omawianych tekstów literackich, wiedzy teoretycznoliterackiej. Każdy rozdział kończy podsumowanie (są one trochę lapidarne i niekiedy oczywiste), ponadto w zakończeniu ma miejsce syntetyczne odniesienie wobec podejmowanej problematyki. Praca powstała w oparciu o odpowiedzi 289 moderatorów i 318 klubowiczów. Na podkreślenie zasługuje (nieczęste w pracach humanistycznych) staranne i metodologicznie uzasadnione statystyczne obliczenie liczebności reprezentatywnej i osiągnięcie, a nawet przekroczenie, tej liczby w badaniach (ss. 25 – 27).

Na ankiety składają się głównie pytania zadawane wprost, np. *Czy Pani/Pana zdaniem DKK są programem edukacyjnym?, Jak zachowują się klubowicze podczas moderowanych przez Panią/Pana spotkań?, Czy podczas omawiania lektur członkowie DKK przywołują różnego rodzaju konteksty?, W jaki sposób działalność DKK pozwoliła Ci/Panu(i) rozwinąć umiejętność samokształcenia? W jakim stopniu DKK promuje kulturę polską?* Ten typ pytań ankietowych jest zrozumiały i polega na wyraźnym zarysowaniu problemu przez badającego, ale przydałyby się też, szczególnie cenione w socjologii, pytania lub zadania niewprost, w których badani są bardziej szczerzy i spontaniczni. Może warto było poprosić np. o krótkie recenzje wybranej pozycji książkowej albo zadanie pytań autorowi czytanej książki; wówczas można przekonać się o efektach lektury, recepcji, stylach odbioru. W przypadku moderatorów zabrakło pytań (wprost albo nie wprost) o to, czy DKK prowadzą z własnej woli, czy było to po prostu polecenie służbowe, jak rozszerzyliby listę książek, z których zrezygnowaliby. Czytamy w pracy wypowiedzi o ożywionych dyskusjach, także kontrowersjach, różnicach poglądów (np. czytelniczka określająca swój światopogląd jako chrześcijański zrażona niechętnym stosunkiem wobec jej poglądów – jest to jedna z ciekawszych wypowiedzi pośrednio odwołujących się do recepcji tekstu i kultury komunikacji [s. 217]), ale nie dowiadujemy się, czego one dotyczyły, jakie publikacje je wywołały i dlaczego. W wielu przypadkach statystyczna akrybia i ogólnikowość odpowiedzi przysłoniły żywy obraz spotkań z literaturą w ramach DKK oraz funkcjonowanie klubów jako wzajemnej interakcji ludzi, literatury, instytucji. Zdarzają się też pytania, których treść budzi wątpliwości, np. jako służące badaniu kompetencji obywatelskich posłużyło m. in. pytanie: *W jakim stopniu działalność DKK pozwoliła Ci/Panu/ (i) przygotować się do czynnego uczestnictwa w życiu rodziny?* (s. 228). Pomijając niezręczności językowe (co to znaczy „czynne uczestnictwo w życiu rodziny”?, czy może być bierne uczestnictwo w jej życiu) to rodzina (lub jej brak) jest sferą prywatną i traktowanie zachowań *stricte* prywatnych jako „kompetencji obywatelskich” wydaje się dziwne i nieuprawnione.

We *Wstępie* Autorka pracy słusznie zauważa, że literatura przedmiotu ściśle dotycząca DKK jest uboga i że ciekawe zjawisko z zakresu kultury czytelniczej, upowszechniania literatury oraz działalności bibliotecznej w tym zakresie jest nieobecne w recepcji badawczej. Z pewnością temat pracy jest oryginalny i wymagał samodzielności ujęcia – oparcia na nielicznych dokumentach oficjalnych (w których rzeczywistość zawsze podlega pewnej transpozycji i nierzadko istotne jej aspekty są w nich nieobecne, a obecne opisy faktów czasami tworzone na wzór księgowości kreatywnej) i co znacznie trudniejsze – tworzenia

zasobu źródeł, pozwalających prowadzić dalsze badania i wyciągać wnioski. Ten aspekt pracy traktuję jako jej główny walor.

Interpretacje wyników badań obecne są po każdej ich wizualizacji, z czego Autorka wysnuwa wnioski, zebrane także w podsumowaniu – różnie bywa z ich odkrywczością, co być może jest skutkiem pewnych, nieuniknionych, powtórzeń w stosunku do wykresów albo tabel. W pracy zbyt rzadko mamy do czynienia z literaturoznawczymi konkretami recepcji, ale, być może wynikało to z przyjętej metodologii i perspektywy.

Język, pomijając wspomnianą niezręczność „kompetencji obywatelskich” i nieliczne pomyłki (np. powtórzenie zdań czy wyrazów) nie budzi zastrzeżeń. Jest klarowny, jasny i komunikatywny, poprawne operowanie terminologią naukową oraz umiejętne konstruowanie bibliografii, przypisów, graficznego odwzorowywania wyników badań. Kształt edytorski – bez zarzutu.

Biorąc pod uwagę pionierskie odniesienie wobec tematu, walory aparatu naukowego, rzetelność w podejściu do opracowania i tworzenia źródeł, metodologiczną klarowność oraz to, że w końcowym etapie przygotowywania rozprawy Autorka musiała stawić czoła utrudnieniom pandemicznym (a recenzowana dysertacja to „studium empiryczne”), wnioskuję jak we wstępnej konkluzji o dopuszczenie p. mgr Barbary Klimek do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Elżbieta M. Kur

Dr hab. Elżbieta M. Kur, prof. ucz.

Siedlce, 04.09. 2021.